

“YENİ TERÖRİZM” BAĞLAMINDA BİR MANİPÜLASYON ARACI OLARAK TERÖR ÖRGÜTLERİNİN SOSYAL MEDYA KULLANIMI: DAEŞ ÖRNEĞİ

Selim KURT

Doç. Dr.; Giresun Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
selim.kurt@giresun.edu.tr

Oğuzhan KAYA

Y.Lisans Öğr.; Giresun Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Özet

Gelişen teknoloji ile birlikte medya, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren, varlıklarını duyurabilmek, çeşitli isteklerini kabul ettirebilmek ve uluslararası toplumun dikkatini çekebilmek adına teröristler tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bu doğrultuda küreselleşmenin getirdiği imkânlardan aktif olarak faydalanan DAEŞ, propaganda amacıyla ve bir manipülasyon aracı olarak teknoloji ve sosyal medyayı yoğun ve ustaca kullanmıştır. Bu bağlamda Twitter, Facebook, YouTube, Instagram, Telegram gibi internet tabanlı başlıca sosyal medya mecralarından eylem ve faaliyetlerini yazılı ve görsel olarak milyonlarca kişiye ulaştırmayı hedeflemiştir. Yeni terörizm olarak adlandırılan terör çağının da en önemli ayırt edici özelliklerinden biri terör örgütlerinin gelişen teknoloji bağlamında medyanın (özellikle de sosyal medyanın) kullanımında uzmanlaşmalarıdır. Bu çerçevede çalışmada öncelikle “yeni terörizm” kavramına değinilmiş ve terörizmi “yeni” yapan unsurlardan biri olan teknoloji ve sosyal medyanın terörizmin failerince ustaca kullanımı incelenmiştir. Ardından da yeni terörizmin en önemli temsilcilerinden biri olan DAEŞ’in eylem ve faaliyetlerinde teknolojiyi ve sosyal medyayı kullanımı örnekler ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışmanın amacının, DAEŞ’in teknoloji ve sosyal medyayı kullanmada ne ölçüde etkin olduğunu ve bu etkinliğin örgütün faaliyetlerine nasıl yansıdığını ortaya koymak olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Terörizm, DAEŞ, İnternet, Sosyal Medya, El-Hayat Medya Merkezi

Abstract

With the developing technology, the media have been used intensively by terrorists since the last quarter of the 20th century to announce their existence, to accept their various requests, and to attract the attention of the international community. In this direction, DAESH, which actively benefits from the opportunities brought by globalization, has used technology and social media intensively and skillfully for propaganda purposes and as a manipulation tool. In this context, it has aimed to convey its actions and activities to millions of people, both visually and in writing, from the main internet-based social media channels such as Twitter, Facebook, YouTube, Instagram, and Telegram. One of the most important distinguishing features of the era of terrorism, which is called new terrorism, is that terrorist organizations specialize in the use of media (especially social media) in the context of developing technology. In this regard, the concept of "new terrorism" was first mentioned in the study, and the skillful use of technology and social media, which is one of the elements that make terrorism "new", by the perpetrators of terrorism was examined. Following that, the use of technology and social media in the actions and activities of DAESH, one of the most important representatives of the new terrorism, has been tried to be demonstrated with examples. In this context, it can be said that the study aims to reveal how effective DAESH is in using technology and social media and how this effectiveness is reflected in the activities of the organization.

Keywords: *New Terrorism, DAESH, Internet, Social Media, Al Hayat Media Center.*

Giriş

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte internet ve özellikle sosyal medya kullanımının üst seviyelere ulaşması dünyayı adeta küresel bir köy haline getirmiştir. Teknoloji sayesinde özellikle medyanın kapsama alanı oldukça genişlemiş ve tek bir haberin tüm dünyaya çok kısa bir sürede ulaşması da mümkün hale gelmiştir. Toplumun en çok etkileyen olguların başında gelen terör eylemlerine ise medyada sıklıkla yer verilmektedir. Öyle ki terör eylemlerinin görüntüleri haber ajansları ve sosyal medya kanalları aracılığıyla eş zamanlı olarak milyonlarca kişiye servis edilmektedir. Bu doğrultuda,

terör örgütleri gerçekleştirdikleri eylemleri duyurmak, finansman ve destekçi kazanmak, eylemlerine meşru bir zemin oluşturabilmek adına propaganda yapmak için kitle iletişim araçlarına fazlasıyla ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla, terör örgütleri bu temel amaçları çerçevesinde günümüzde internet ve sosyal medya kanallarını etkin bir şekilde kullanmaya başlamışlardır. Özellikle DAEŞ terör örgütünün teknolojiyi ve sosyal medyayı kullanımı incelendiğinde, kendisinden önceki radikal dini nitelikli terör örgütlerinden büyük ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Gelişen ve değişen teknolojiyi yakından takip ederek, teknolojinin kullanımı hususunda örgüt içerisindeki uzman kişiler önemli bir propaganda aracı olarak internet ve sosyal medyada DAEŞ'i ön plana çıkarmışlardır. Kendi ideolojisini ve eylemlerini etkili bir medya stratejisi ile uluslararası kamuoyuna duyurmaya çalışan DAEŞ, vermek istediği mesajlarını bölge ve dünya genelindeki potansiyel katılımcılarına medya kanalları yoluyla ulaştırmaktadır. Bu sayede farklı ülke ve coğrafyalardan binlerce kişi DAEŞ'e katılım sağlayarak vahşice birtakım eylemler gerçekleştirmişlerdir.

Medyayı propaganda aracı olarak kullanan ilk örgüt DAEŞ olmasa da örgüt dijital medya devriminin getirdiği imkân ve kabiliyetleri, hedefleri ile birleştirerek etkinliğini daha önce görülmemiş seviyede artırmıştır. Dolayısıyla, DAEŞ günümüzde saha hâkimiyetini kaybetse dahi, ortaya koyduğu medya stratejisi ile diğer terör örgütlerine de ilham kaynağı olmuştur. Bu nedenle günümüzün gelişmiş teknolojik alt yapısını kullanarak internet ve sosyal medya kullanımında uzmanlaşan DAEŞ'in bu alanda faaliyetlerinin ve etkinliğinin ortaya konulması çalışmanın en önemli amacıdır. Bu değerlendirmede büyük ölçüde yeni terörizm perspektifinden konu ele alınarak, örgütün sosyal medya faaliyetlerini ne şekilde kullandığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, çalışmada öncelikle teorik olarak yeni terörizm kavramı ele alınmış, sonrasında yeni terörizmin en önemli temsilcilerinden olan DAEŞ terör örgütü hakkında kısa bir bilgi verilmiş ve çalışmanın son bölümünde ise DAEŞ'in, yeni terörizmi 'yeni' yapan en dikkat çekici özelliklerinden

biri olan internet ve bu çerçevede yaygınlık kazanan sosyal medyanın kullanımında uzmanlaşması ele alınarak çeşitli sonuç ve öneriler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Terörizm Nedir?

Günümüz dünyasında uluslararası güvenliğe yönelik en ciddi tehditler arasında yer alan terörizmin tanımlanması tartışması, sosyal bilimlerde halen güncelliğini korumaktadır. Diğer yandan, uluslararası hukukta da terörizm kavramının net bir tanımı yapılamamıştır. Siyaset bilimci Boaz Ganor, terörizmin net bir tanımının yapılamaması durumunun, terörizmle koordineli olarak mücadeleye de yansıtacağını ve bu durumun başarı şansını azaltacağını savunmaktadır (Ganor, 2010). Bir başka görüşe göre ise, terörizmin genel bir tanımının yapılamaması büyük ölçüde kendi doğasından kaynaklanmaktadır. Bu görüşün önde gelen savunucularından biri olan Walter Laqueur'e göre, terörizm farklı şartlar altında farklı biçimlerde ortaya çıktığı için terörizmin kapsamlı bir tanımını yapmak mümkün değildir (Laqueur, 1977).

Latince “terrere” kelimesinden gelen terörizm, “korkudan titreme” ya da “titremeye sebep olma” manalarına gelmektedir (Yayla, 1990: 335). Terörizm kelimesi bazen şiddet veya siyasal şiddet, hatta anarşi kelimeleriyle de eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde ise, terörizm kavramı “yıldıрма, korkutma” olarak tanımlanmaktadır.¹ Genel manada, “terörizm, bazı siyasal ve sosyal değişiklikler meydana getirmek için korku veya dehşet atmosferi yaratmayı amaçlayan şiddet tehdidi veya şiddetin kendisidir” (Stevens vd. 2011). Daha geniş kapsamlı bir tanıma göre ise terörizm, “saldırılan veya korkutulan masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenen kitleyi yıldırıp korkutan, belli bir grubun yasadışı siyasal amaçlarına ulaşmak için planlı ve bilinçli bir

¹ “Terör” kelimesi için bkz., *TDK Büyük Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021.

şekilde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır” (Bratkowski, 2005). Nihayetinde “birinin teröristi, diğerrinin özgürlük savaşçısıdır” şeklinde genel olarak bilinen ifade, terörizmin tanımlanmasının güçlüğüne ortaya koymaktadır.

Zaman içerisinde terörizmin çeşitli tanımlarının önüne “siyasal bir amaçla” yapılıyor olması da eklenmiş, yani siyasal bir amaçla hareket ederek kitleleri yıldırma ve korkutma, terör eylemlerinin başlıca unsuru haline gelmiştir (Gençtürk, 2012: 5). Bu çerçevede yapılan bir tanıma göre terörizm, terör eylemlerinin kurbanlarının ötesinde daha geniş bir dinleyici kitlesinin gözünü korkutmak amacıyla politik ve sosyal bir çıkar elde etmek için önceden tasarlanmış şiddet kullanımı veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır (Sandler, 2011). Bu bağlamda terörizm özellikle demokrasileri hedef alarak, bu rejimler üzerinden planlarını hayata geçirmeye çalışmıştır. Demokratik değerlere karşı kamuoyunun desteğinin hemen hemen farkında olan terör grupları, bu sebeple öncelikli olarak masum sivilleri hedef almış ve vatandaşların demokratik değerlere ve demokratik hükümetlere verdiği desteği sarsma çabası içerisinde girmiştir (Şen, 2018: 12).

David C. Rapoport tarafından ortaya atılan ve terörizmin tarihsel süreç içerisinde gelişimini inceleyen Dalga Teorisi’ne göre, birbirini takip eden dört terörizm dalgası tanımlanmaktadır. Bu dalgalardan ilki 1880’li yıllarda başlayan ve yaklaşık kırk yıl süren “Anarşist Dalga”; ikinci olarak 1920’lerde başlayıp 1960’lara kadar süren “Anti-Kolonyal Dalga”; takiben 1960’lı yıllarda başlayıp 1990’lı yıllarda son bulan “Yeni Sol Dalga” ile son olarak Sovyetler Birliği’nin 1979’da Afganistan’a müdahalesi sonrasında belirgin bir hale gelen “Dini Dalga”dır (Rapoport, 2002). Özellikle seküler devlet kurma amacı güden yeni sol dalganın aksine, dini dalgada terörist gruplar bir din devletini hayata geçirmeyi arzu etmişlerdir (Kaplan, 2016).

1990’lı yılların ortasından itibaren terörizmin “yeni” bir karakteristik kazandığı pek çok bilim insanı tarafından kabul görmektedir. Nitekim terörizmin bu “yeni” etiketinin sadece 11 Eylül saldırıları ile

bağlantılı olduğu iddia edilemese de terörizmin yeni karakterine bu denli vurgu yapılmasının en önemli nedeni, 11 Eylül saldırılarının hem fiziksel hem de duygusal olarak yarattığı şokun büyüklüğüdür (Kurt, 2019: 144). Bu tarihten itibaren değişen organizasyon yapısı ve yöntemleriyle “yeni terörizm” olarak adlandırılmaya başlanan terörün motivasyon kaynakları da değişmeye başlamıştır (Kurt, 2019: 133). Neticede terör, özellikle 11 Eylül saldırıları ile birlikte süper güç olarak kabul edilen ABD’yi hedef almış ve bu saldırı uluslararası seviyede terörün artık herkese yönelebileceği algısını güçlendirmiş ve güçsüzlerin de güçlü olanı tehdit edebileceği bir ortam yaratmıştır (Çalağan, 2020: 38).

11 Eylül sonrasında ABD’nin öncülüğünde ve Birleşmiş Milletler’in gözetiminde 100’den fazla devlet, saldırının sorumlusu olarak görülen ve Afganistan’a yuvalanmış olan El Kaide’ye karşı gerçekleştirilen operasyona katılmıştır. ABD’nin bu operasyon ile Afganistan’ı henüz kontrol altına almadan Irak’a müdahalesi, El Kaide örgütüne pek çok yeni eleman kazandırmış, ABD’nin müttefiklerini kaybetmesi dahi söz konusu olmuştur (Kurt, 2019: 142). Nihayetinde, ABD’nin Irak’a müdahalesi ile bu bölgede yaratmış olduğu tahribat, DAEŞ adı verilen yeni bir radikal dini temelli örgütün Irak ve Suriye’de kök salmasına zemin hazırlamış, uluslararası güvenliğe yönelik önemli bir tehdit olarak sahneye çıkmasına sebebiyet vermiştir (Rapoport, 2002).

Yeni Terörizm Bağlamında Teknoloji ve Sosyal Medya Kullanımı

Yeni terörizmi “yeni” yapan özellikleri birkaç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; terörizmin faillerinin uluslararası arenada hareket etmeye başlaması, geleneksel terörist yapıların aksine gevşek bir şekilde organize edilmiş ağlarda faaliyet göstermeleri, politik ve milliyetçi ideolojilerin aksine dinsel dürtüler ile hareket etmeleri, geleneksel terörizmin kullandığı silahların aksine milyonlarca insanı öldürmelerine olanak sağlayacak kitle imha silahlarının arayışı içerisinde olmaları ve kurbanların seçiminde cerrahi bir

titizlik ile hareket eden geleneksel terörizmin aksine kurbanlarını rastgele seçerek hareket etmeleridir. Son olarak, yeni terörizmi “yeni” yapan özelliklerden birisi de terörizmin faillerinin mevcut teknolojik gelişmeleri son derece yakından takip ederek eylemlerinde bir araç olarak kullanmalarıdır (Duyvesteyn, 2004: 443).

Küreselleşme süreci ile birlikte teknolojinin gelişimi sıradan insanların hayatlarını kolaylaştırdığı gibi, aynı şekilde terör örgütlerinin de yaşamlarını kolaylaştırmaktadır. Teknolojinin gelişimi ile birlikte kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, terör gruplarına gerçekleştirdikleri eylemlerin izleyici kitlesini genişletme imkânı sağlamış ve bu sayede dünyanın birçok yerinden eleman kazanma olanaklarını genişletmiştir (Kurt, 2019: 152). Teknolojinin hızlı gelişimi, devlet dışında var olan çeşitli silahlı yapılanmaları güçlendirmiş ve bu grupların başvurduğu çatışma teknik ve stratejilerini de önemli ölçüde değiştirmiştir (Taşdemir, 2020: 174). Devlet dışındaki silahlı aktörlerin bahsedilen bu değişim ve dönüşüm süreci, alanda yeni bir terörizm türünün ortaya çıktığı görüşünü de yaygınlaştırmıştır. Gelişen teknolojinin hızlandırdığı küreselleşme, özellikle internet yardımıyla terör yanlılarının ve işbirlikçilerinin artmasına da zemin hazırlamıştır. Yeni terörizmi “yeni” yapan özelliklerin önemli bir parçasını oluşturan mevcut teknolojik gelişmelerin terör örgütlerince son derece yakından takip edilmesi ve eylemlerinde bir araç olarak kullanması da bu anlamda göze çarpmaktadır (Duyvesteyn, 2004).

Mevcut teknoloji sayesinde bir kişinin internet üzerinde kolaylıkla içerik oluşturabilmesi ve içeriğe katkıda bulunabilmesi, internet tabanlı sosyal ağların ortaya çıkmasını ve yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır (Kaplan vd. 2010). Yüksek hızlı internet erişimi; kurulan internet sitelerinin içerik ve niteliklerinin gelişmesine, yeni sosyal ağ sitelerinin oluşturulmasına ve bu kavramın popüler hale gelmesine öncülük etmiştir. Nihayetinde bu da “sosyal medya” kavramını ortaya çıkarmış ve sosyal medyanın gelişmesine de katkıda bulunmuştur (Kaplan vd. 2010). Bir tanıma göre sosyal medya, kullanıcıların web teknolojileri aracılığıyla birbirleri ile iletişim

kurmalarını sağlayan bir ürünü temsil etmektedir (Boyd, 2007). Bir başka tanıma göre ise sosyal medya, internet tabanlı uygulamaların kullanıcılar tarafından yaratılmasına ve değiştirilmesine imkân sağlayan bir uygulamadır (Kaplan vd. 2010). İnternet tabanlı sosyal ağlar kullanıcılarına bilgiyi kolayca arayabilme, düzenleyebilme, paylaşabilme ve böylece sosyalleşme fırsatı sunmaktadır (Çiftci vd. 2016).

Öte yandan, sosyal medya herkesin rahatlıkla karşılıklı etkileşimlerde bulunabileceği bir mecra olup, erişilebilirlik açısından da sınırlamalara tabi değildir. Dolayısıyla, terör örgütleri, büyük ölçüde, denetimsiz olan (ve denetlenmesi çok da mümkün olmayan) bu alanı yaygın biçimde kullanmakta ve bu bağlamda terör örgütleri internet tabanlı sosyal ağları son derece faydalı bir araç olarak görerek, nüfusun önemli bir kesiminin de düşüncelerini değiştirme gayreti içerisine girmektedirler (Martin, 2013). Bu durumu özetleyen bir görüşe göre sosyal medya, *“sistematik olarak ve periyodik bir şekilde yinelenerek sergilenen görüntü ve imgeler, özellikle de çocukların ve gençlerin cinsiyet, meslek ve siyasetle ilgili eğilim, tutum, duyu, düşünce, değer, beklenti ve davranışlarında yoğun bir şekillendirici ve belirleyici etki yapmaktadır”* (Arslan, 2005: 10-11).

Günümüzde terör örgütlerinin eylemlerini sıklıkla medyanın ilgisini çekecek biçimde düzenlemesi, terörizmin “medya merkezli” olduğu konusunda çok sayıda uzmanı bir araya getirmektedir (Perešin, 2007). Özellikle demokrasi ile yönetilen modern toplumlarda medya merkezli terör eylemlerinde artış göze çarpmaktadır. Bu bağlamda din eksenli terör, bu kategorinin en önemli örneklerinden birini oluşturmaktadır (Avşar, 2017: 121). Çeşitli dini temelli terör gruplarının medyayı temel almaktaki amaçlarından birisi de seyircinin dikkatini ve ilgisini çekerek farkındalık yaratmak, böylelikle hedef kitleyi korkutarak toplumu terörize etmektir. Bir diğer amaç ise, örgütün propagandasını yaparak, uluslararası tanınırlık kazandırmaktır. Böylece terör saldırılarını “niçin” düzenlediklerine dair kamuoyunda bir fikir oluşturmayı da amaçlamaktadırlar. Nihayetinde örgüt adına düzenlenen saldırılara

yönelik sempati yaratılarak, örgüte eleman temininde önemli bir araç olarak teknoloji ve medyayı kullanmaktadırlar (Nacos, 2007). Bu amaçla terörist gruplar, eylemlerinin hedefini, zamanını ve yerini medyanın hem mekân hem de görüntü açısından erişebilme imkânını dikkate alarak planlamakta ve harekete geçirmektedirler. Diğer bir deyişle teröristler, eylemlerini medyanın kural ve ölçülerine göre düzenleyerek, medyanın işleyişine uygun hale getirmektedirler (Gökçe vd. 2006). Bruce Hoffman'a göre, medyada yer almayan bir terör saldırısı, ulaştığı hedef kitleyi büyütemediği için boşa gitmiş kabul edilir (Hoffman, 2006). Hatta bir terör saldırısı yaygın bir şekilde haber bültenlerinde yer bulmazsa, terörist örgütlerce bu eylem gerçekleşmemiş dahi sayılır (Nacos, 2000).

Twitter, Facebook, Youtube ve Instagram gibi sosyal ağlar, terör örgütlerinin tercih ettiği başlıca alanlar olmuş ve bu mecraları bir propaganda aracı olarak kullanmışlardır. Özellikle Twitter üzerinden yoğun bir propaganda stratejisi içerisine giren örgüt üyeleri, gerçekleştirdikleri eylemleri ve çeşitli infaz görüntülerini milyonlarca kullanıcı ile paylaşarak, örgütün amaçları ve eylemleri hakkında bilgiler vererek örgüte sempatzan çekmeye çalışmışlardır. Facebook kullanımı açısından bakıldığında, terör örgütlerinin gerek resmi gerekse gayri resmi hesapları aracılığıyla örgüt üyelerinin yaşadıklarından çeşitli kesitler paylaştıkları ve yine örgütün gerçekleştirdiği eylemlerin yer aldığı videoları milyonlarca insana ulaştırdıkları görülmektedir (ORSAM, 2016). Video paylaşım hizmeti veren YouTube'da ise örgütler, videolar vasıtasıyla iletişim kurmak, propaganda yapmak, yeni bireyleri örgüte kazandırmak gibi önemli amaçlar gütmüşlerdir. Öte yandan Twitter, Facebook, Instagram gibi sosyal medya mecralarında da kullanıcılar YouTube bağlantılarını sıkça kullanmaktadırlar (Home Office, T.Y.). Bu sayede, terör örgütü mensupları ve sempatzanları bir sosyal medya mecrasında yayımlanan içeriklerdeki bağlantı linklerini kopyalayarak, bir diğer sosyal medya uygulamasında paylaşmakta ve görece olarak etki alanlarını genişletmeye çalışmaktadırlar. Weimann'a göre, terör örgütlerince bu mecraların kullanılmasındaki en önemli nedenler; kolay erişim

sağlanabilmesi, düzenleme ve sansür gibi devlet denetiminin görece az oluşu, dünyanın geneline yayılması sayesinde milyonlarca kişiye erişebilme imkânı sunması, hızlı bilgi akışı ve multimedya (metin, grafik, ses ve video birleştirme yeteneği ve kullanıcıların filmleri, şarkıları, kitapları, posterleri vb. indirmelerine izin verilmesi) ortamının varlığıdır (Weimann, 2004: 3).

Özellikle çalışmamızın da konusunu oluşturan DAEŞ ile birlikte terörist organizasyonların sosyal medya kullanımı artmış, ileri teknoloji sayesinde örgütün gerçekleştirdiği vahşet görüntüleri video ve fotoğraflar aracılığıyla kayıt altına alınarak kendi sosyal medya mecralarında neredeyse günlük olarak yayımlanmıştır. Böylece DAEŞ ve benzeri örgütler temel olarak, internet tabanlı sosyal ağların sağladığı bu imkânlardan yararlanarak izleyici kitlelerini genişletmeyi, örgütün tanınırlığını artırmayı, ayrıca örgüte eleman kazandırmayı ve nihayetinde toplumları korkutup dehşete düşürmeyi amaçlamışlardır.

DAEŞ

Gerçekleştirmiş olduğu kanlı eylemler ile son yıllarda adından sıkça söz ettiren DAEŞ'in temelleri her ne kadar Irak'ta atılmış olsa dahi, ilk olarak 1999 yılında Ebu Musa Zerkavi tarafından Afganistan'da Tevhid ve Cihad Örgütü adıyla kurulmuştur (Boz, 2014: 8) Örgütün kurucusu olan Zerkavi, henüz 14 yaşında iken çeşitli suçlardan ötürü 1980 yılında cezaevine girmiş, bu tutukluluk genel af ilan edilen 1988 yılına kadar sürmüştür (İyiat, 2019: 69). Cezaevinde bulunduğu süre içerisinde siyasal İslam fikri ile tanışan Zerkavi, cezaevinden çıktıktan sonra bu fikirlerle birlikte Sovyet güçlerine karşı savaşmak üzere Afganistan'a gitmiştir. 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında Irak'ta kök salmaya başlayan Tevhid ve Cihad örgütü, burada ABD güçlerine karşı savaşmıştır (Erdoğan vd. 2015: 6). Öte yandan internet ortamında yayınlamaya başladığı risaleler ile El-Kaide lideri Usame Bin Ladin'in dikkatini çeken örgütün kurucusu Zerkavi'ye bir eğitim kampı kurması için El-Kaide tarafından maddi destek sağlanmıştır (Boz, 2014: 8). Tevhid ve Cihad örgütü, 2004

yılında El-Kaide örgütü ile birlikte hareket etme kararı almış ve El-Kaide'nin maddi ve psikolojik gücünden faydalanmak için adını "İki Nehir Arasında El-Kaide", kısaca "Irak El Kaidesi" olarak değiştirmiştir. Kısa zaman içerisinde stratejisi ve kullandığı yöntemler ile dikkatleri üzerine çeken örgüt, özellikle El Anbar kenti ve çevresini ABD askerlerinden temizleyerek popülaritesini hızlı bir şekilde artırmıştır (Sandıklı, 2015: 17). Haziran 2006'da ABD özel kuvvetleri tarafından düzenlenen bir operasyon sonucunda Zerkavi ölmüş, örgütün liderliğine El Muhacir getirilmiştir. Bu tarihten yaklaşık 5 ay sonra örgüt adını, temel ideoloji ve stratejisine uygun olarak "Irak İslam Devleti" şeklinde değiştirmiş, liderliğe ise Ebu Ömer el-Bağdadi getirilmiştir (Warrick, 2016: 9). 2010 yılında Ebu Ömer el-Bağdadi'nin de öldürülmesi neticesinde liderlik Ebu Bekir el-Bağdadi'ye geçmiş (Erdoğan vd. 2015), 8 Nisan 2013 tarihinde de örgüt adını "Irak Şam İslam Devleti" olarak güncellemiştir.

Kendisinden önceki radikal dini referanslı örgütlerden gerek yapılanma gerekse dinamikleri açısından ciddi biçimde farklılıklar gösteren DAEŞ, bir dönem parçası olduğu El-Kaide gibi bir mücahit grubu olmanın ötesinde, profesyonel bir orduya sahip olan, para basmayı amaçlayan, ciddi miktarda para kaynağını kontrol eden, bunun ötesinde mühimmat ve ağır silahlara sahip bir örgüte dönüşmüştür (Luizard, 2016). Haziran 2014'te başlayan saldırılar sonucunda Irak'ın ikinci büyük şehri olan Musul'un ele geçirilmesiyle dünya çapında etkisi ve bilinirliği üst seviyelere çıkan DAEŞ, 29 Haziran 2014 tarihinde Ebu Bekir el-Bağdadi'nin kendisini halife olarak ilan etmesiyle İslam Devleti'nin kurulduğunu tüm dünyaya duyurmuştur (Chaliand, 2016).

DAEŞ'in yayılma sahası incelendiğinde, örgütün özellikle petrol sahalarını, sınır kapılarını, fabrika ve barajları, tahıl silolarını işgal ettiği görülmektedir. Buradan hareketle, DAEŞ'in temel stratejisinin gelir kaynaklarına erişmek ve bu alanları kontrol etmek olduğu sonucuna varılabilir (Cevizci, 2014: 36). Bu bağlamda, artan DAEŞ tehdidine karşı 83 ülkenin katılımıyla Eylül 2014'te DAEŞ ile mücadele etmek ve nihayetinde örgütü yok etmek üzere ABD'nin

liderliğinde bir “Küresel Koalisyon” kurulmuştur (Global Coalition Web Page, T.Y.). Koalisyon güçlerinin mücadelesi sonucunda, DAEŞ’in elindeki Suriye’nin Abu Kamal şehrinin ele geçirilmesinin yanı sıra, Irak’taki Qaim ve Rawa bölgelerinde örgüte karşı elde edilen başarılar, DAEŞ tarafından ilan edilen sözde İslam Devleti halifelığının çöküşüne de zemin hazırlamıştır (Kurt, 2019: 143). Ancak, örgütün geçmişte ne derece esnek olduğunu ve yeni bir isimle ortaya çıkarak bulunduğu ortama çabuk uyum sağladığını da göz ardı etmemek gerekir. Dolayısıyla DAEŞ’in gelecekte de çeşitli hareket tarzlarının bir karışımını benimseyerek, kendi markasını canlı tutma çabası içerisinde olacağı söylenebilir (Dempsey, 2017).

DAEŞ’in Teknoloji ve Sosyal Medya Kullanımı

Gelişen teknoloji ve ortaya çıkan yeni iletişim araçları, devletlerin uyguladığı sansür ve kısıtlamalara maruz kalmadan terör örgütlerine mesajlarını iletebilmeleri için yeni bir zemin oluşturmaktadır. Bu sayede mesajlar daha hızlı, kolay ve anonim bir şekilde yayılabilme imkânı bulmaktadır. Cihat yanlısı örgütlerin teknoloji ve sosyal medya kullanımı çok yeni bir durum olmasa da bu durumun DAEŞ ile birlikte farklı bir boyut kazandığı söylenebilir. DAEŞ, Irak ve Suriye’de etkin olmaya başladığından bu yana, milyonlarca insana ulaşmanın önemli bir aracı olarak internet ve sosyal medyanın gücünün farkında olmuş, bu bağlamda bu mecraları etkin bir şekilde kullanmaya çalışmıştır (Karakas, 2017: 38). Sosyal ağların yaygınlaştığı günümüz dünyasında sistematik olarak faaliyetlerini internet ve sosyal medya aracılığıyla küreselleştiren DAEŞ’in bu husustaki temel amaçlarından birinin, uluslararası bir bilişim ekibi kurarak örgüt propagandasını milyonlarca insana ulaştırmak (Hofmann vd. 2015) olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, teknolojik imkân ve donanımları oldukça verimli kullandığı göze çarpan DAEŞ, özellikle internet tabanlı sosyal medya uygulamaları sayesinde mesajlarını tüm dünyaya iletebilmekte ve yabancı savaşçılar olarak tanımlanan insan unsurunu bünyesine katabilmektedir (İyiat, 2019: 73). Özellikle örgüt bünyesindeki farklı milletlerden insanların örgüt

içerisindeki deneyimleri ve yaptıkları çağrılar yoluyla verilen mesajların hedef kitlede etkisini artırmayı amaçlayan DAEŞ'in, 'biz ve ötekiler' kavramlarını inşa ederek örgütün kurguladığı yeni toplumsal düzenin kurallarını da bildirme gayreti içerisinde olduğu göze çarpmaktadır (Salihi vd. 2018: 61-62).

Bu hususta bir diğer nokta ise DAEŞ'in dünyanın farklı bölgelerindeki örgütlerle girdiği ilişki ve temaslarında sosyal medyanın oynadığı roldür. Küresel bir örgüt olma yolunda çeşitli adımlar atan DAEŞ, medya kanalıyla farklı coğrafyalardan savaşçıları ve örgütleri bünyesine katmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, daha önce Ensar Beyt El-Makdis adıyla bilinen ve 2011 yılından itibaren Sina yarımadasının neredeyse tamamında etkin olan Mısır'daki 'Sina Vilayeti' adlı silahlı örgüt 2014 yılının sonlarında DAEŞ'e biat ettiğini duyurmuştur. Bir başka silahlı örgüt olan Cezayir'deki 'Hilafetin Askerleri' ise, Eylül 2014'te El-Kaide'den ayrılarak DAEŞ'e biat ettiğini duyurmuştur. Bu örgütlerin yanı sıra Nijerya'nın Borno eyaletinde faaliyet gösteren Boko Haram ve Somali'deki Eş-Şebab silahlı örgütleri de DAEŞ'e bağlılıklarını bildirerek, faaliyet gösterdikleri bölgelerde DAEŞ adına eylemler gerçekleştirmişlerdir. Görüldüğü üzere DAEŞ, Ortadoğu ve Afrika coğrafyalarından bazı silahlı örgütleri de kendi bünyesine katarak, küresel bir örgüt olma yolunda önemli bir konuma gelmiştir (Şenol vd. 2016: 288).

DAEŞ, sahip olduğu haftalık bültenleri, haber ajansları, video prodüksiyonları ve sosyal medya kanalları ile radikal dini bir terör örgütü olmanın ötesinde, devasa bir medya kuruluşu profili de çizmektedir (Salihi vd. 2018: 19). 2014 yılının mayıs ayında El-Hayat Medya Merkezi'ni kurarak yönetmeye başlayan DAEŞ, ilk video paylaşımında dünyanın çeşitli yerlerindeki sempaticanlarına cihat çağrısı yapmıştır. Teknoloji ve internetin kullanımında uzmanlaşmış kişileri bünyesinde barındıran DAEŞ'in El-Hayat Medya Merkezi'nin yöneticisi konumunda bulunan Ahmet Ebousamra, Xavier Brothers Katolik Okulu'ndan mezun olmuş, Northeastern Üniversitesi'nde bilgisayar teknolojisi alanında eğitim almıştır (Keskinaya, 2015: 46).

Her alanda cihat anlayışını benimseyen DAES, basında da cihadın uygulanması gerektiğini düşünmektedir. Bu doğrultuda, DAES'in faaliyetleri hakkında haftalık rapor veren Arapça *En-Nebe* dergisi, yine DAES'in Türkçe yayını *Konstantiniyye* dergisi, uluslararası propaganda amacıyla İngilizce yayımlanan ve Haçlılara karşı savaştığı mitini kurguladığı *Dabiq* dergisi ve Eylül 2016'da 9 dilde yayımlanan *Rumiyah* dergisi ön plana çıkmaktadır (Salihi vd. 2018: 23-58). *Rumiyah* dergisinin her sayısının arka kapağında Irak El-Kaidesi'nin öldürülen liderlerinden Ebu Hamza Muhacir'in "*Ey Muvahhidler (Tevhid'e inananlar: Allah'ın mutlak birliği), sevinin, çünkü bu cihadımızda Rumiyah'ın (Roma) zeytin ağaçlarının altına ulaşana dek dinlenmeyeceğiz*" şeklinde yer alan sözleriyle *Rumiyah* adına simgesel ve kutsal bir anlam atfedilmeye çalışılmıştır (Wignell vd. 2017: 9). DAES'in propaganda faaliyetlerinin Türkçe ayağını oluşturan *Konstantiniyye* dergisi ise örgütün en önemli yayınlarından biri olmuştur. Haziran 2015 ile Ağustos 2016 tarihleri arasında toplam yedi sayı olarak yayımlanan dergi, İstanbul'un DAES açısından büyük önem taşıdığını da gözler önüne sermektedir. Özellikle İstanbul'un fethine yönelik hadis-i şerifi çarpıtarak kendi sloganı haline getiren DAES, bu yolla Türkiye'ye yönelik tehditlerine de kutsallık atfetme çabası içerisine girmiştir. Söz konusu derginin ilk sayısında derginin amacı şu şekilde belirtilmiştir:

"Aylık olarak yayınlamayı hedeflediğimiz bu dergimizde de özellikle Türkiye'deki Müslümanların İslam Devleti hakkında merak ettiği konulara değineceğiz. Şüphe ve bidat ehli insanların İslam Devleti'ni yanlış tanıtımalarına fırsat vermeyeceğiz. Bu anlamdaki şüphelerine cevap vererek İslam Devleti'ne iftira atmalarına mahal bırakmayacağız. İlmi ve siyasi birçok konuya değinerek özellikle halkımızı akidevi (bağlanmayı esas alan dinsel inanç), fıkhi, siyasi ve menheci (doğruluk yolu) konularda bilgilendirerek selefi salihinin akidesi ve usulünü tanıtmaya gayret edeceğiz" (ORSAM, 2016: 14).

Görüldüğü üzere DAES, Türkiye'ye yönelik kanlı eylemleri öncesinde Türkçe yayın yapmaya başlayarak kendisini Türk kamuoyuna tanıtmaya ve terör eylemlerine meşru bir zemin hazırlama

çabası içerisine girmiştir. Öte yandan, örgütün medya yapılanmasının bir diğer kolu olan El-Furkan Medya tarafından hazırlanan 'Hilafetin Yapısı' başlıklı videoda da DAESH'in medya organizasyon şemasına yer verilmiştir. Özellikle Twitter ve Facebook gibi internet tabanlı sosyal medya kanallarını yoğun olarak kullanan DAESH, "siber cihaz" kapsamında duyuru ve videolarını ilgili mecralarda yayımlamıştır. Bu bağlamda, DAESH içerisinde teknolojiyi kullanma hususunda uzmanlaşan örgüt mensupları, çeşitli Facebook ve Twitter hesaplarını da ele geçirerek etki alanlarını genişletmeye çalışmışlardır.

Çağımızın teknolojik alt yapısını ve iletişim becerilerini ustaca kullanan örgütlerden biri olan DAESH, özellikle Twitter'ın gündem belirleme uygulaması olan başlık etiketlerini (hashtag)² örgüt içerisindeki siber uzmanları aracılığıyla manipüle etmiş, popüler konuları içeren etiketler örgüt propagandası için başlıca hedef haline gelmiştir. Öte yandan bu etiketlere erişim sağlayan yüz binlerce Twitter kullanıcısı, DAESH önderliğinde insanları cihada davet eden videolar ile karşılaşmışlardır. Yapılan bir araştırmaya göre, DAESH'i destekleyen binlerce Twitter hesabı tespit edilmiş, 2014 yılı başlarında da yaklaşık 80 bin takipçili DAESH sempatzanı Twitter hesaplarına da ayrıca dikkat çekilmiştir. ABD'li gazeteci James Foley'in infazının DAESH tarafından gerçekleştirilmesi ve infaz videosunun da sosyal medyada büyük ses getirmesi, Twitter'ın örgüt hesaplarına karşı tutumunda bir kırılma noktası teşkil etmiştir (Kalçık vd. 2017: 133). Yükselen tepkilerin ardından DAESH ile ilgisi olduğu saptanan birçok Twitter hesabı askıya alınmış, bu tutum uzun bir süre kararlılıkla sürdürülmüştür. Twitter yapmış olduğu resmî açıklamada, gazeteci James Foley'in infazı sonrasında bir yılı aşkın bir süre içerisinde toplam 360 bin terör içerikli hesabı

² Hashtag'ler belirli bir konu ile ilgili gönderilen tweetleri tanımlar. Gönderilen tweette '#' şeklinde bir etiketleme bulunur. Bu etikete sahip tweetler, bu etiketteki tweetleri arayan diğer kullanıcılar tarafından okunabilir kılınmaktadır.

kapattığını duyurmuştur (Twitter, 2016). Bu bağlamda DAES men-supları daha gizli bir mesajlaşma sistemi olan Telegram kullanımına yönelmişlerdir. Şifreli bir mesajlaşma programı olan Telegram, kullanıcılara mesaj grupları oluşturma ve görsel, işitsel ve yazılı içeriği anonim olarak paylaşma imkânı sunmaktadır (Sutikno vd. 2016: 910). DAES son çıkan dergilerini, en yeni duyuru ve infaz videolarını ve hatta çeşitli terör eylemlerini üstlenmek için yaptığı açıklamaları da bu uygulama aracılığıyla binlerce kişiye servis etmiştir (Salihi vd. 2018: 77).

Ayrıca, örgüt üyeleri, Youtube gibi başlıca video paylaşım siteleri üzerinden de anlık olarak milyonlarca kişiye yüzlerce propaganda videosu sunmuştur. DAES tarafından paylaşılan bu videolarda, bazen silahlı çatışma esnasında çekilmiş kısa görüntüler, bazen vahşi bir infaz anı, bazen de örgütün ele geçirmiş olduğu bölgelerdeki örgüt üyelerinin günlük yaşamlarından kesitlere yer verilmiştir (Karakaş, 2017: 37) Özellikle, denetim mekanizmalarının yavaş olduğu Youtube gibi sosyal medya kanallarından DAES'in yayınladığı videolar yetkililerce silinse dahi, örgüt mensupları tarafından videolar kısa süre içerisinde tekrar yüklenerek internetteki varlıkları sürdürülebilmıştır. DAES tarafından üretilen videolar genel itibariyle değerlendirildiğinde, örgütün lider kadrosunun yaptığı konuşmaları, örgütün ideolojisini ve dini yorumlayış tarzını aktaran videoları, örgütün eylemleri ve infaz görüntülerini, örgütün belli hedef kitlelere yönelik tehdit veya davet mesajlarını kapsamaktadır. DAES'in propaganda görüntülerinin büyük bir bölümünde video çekimleri belirli bir tema üzerinden kurgulanmış, birtakım çekim oyunları ve ışıklandırma teknikleri ustaca kullanılmış ve çeşitli efektler aracılığıyla video içerikleri zenginleştirilmiştir (Karakaş, 2017: 37). Devamında ise, DAES tarafından incelikle tasarlanmış sembolik mesajlar içeren paylaşımlar belirli bir strateji dâhilinde internet ve sosyal medya alanlarına servis edilmiştir. Örneğin, ABD merkezli Terörizm Araştırma ve Analiz Konsorsiyumu (TRAC) ile İngiltere merkezli Quilliam düşünce kuruluşunun ortaklaşa yapmış oldukları bir araştırmada, DAES'in 2014 yılında sosyal medya

kanallarından yayınladığı bir video analiz edilmiştir. Bu analizde, DAEŞ tarafından çekilen videolarda son teknoloji ekipmanlar kullanıldığı tespit edilmiş, bazı sahnelerin ise istenilen etkinin izleyiciye ulaştırılabilmesi için defalarca çekildiğine işaret edilmiştir (Bajekal, 2014).

Son olarak internet üzerinde oldukça aktif bir örgütlenmeye sahip olan DAEŞ'in, özellikle son yıllarda önemli gelişme gösteren mobil uygulamalarda da etkinliği göze çarpmaktadır. Özellikle, James Foley'in infaz görüntülerinin Twitter'da yayınlanması sonrasında, Twitter tarafından örgüt sempaticanı birçok sahte hesabın silinmesinin, DAEŞ'in bu tip mobil uygulamalar geliştirmesine ön ayak olduğu söylenebilir. Örneğin, DAEŞ'in en bilinen mobil uygulamalarından biri olan Fecr-ül Beşair (Müjdeleyici Şafak), bu uygulamayı android telefonlarına yükleyen kişilere DAEŞ ile alakalı son haberleri iletmekte, kişilerin bu haberleri çeşitli bağlantı linkleri ile sosyal medya alanlarında paylaşmasına olanak sağlamaktadır. (Berger, 2014). Öte yandan, DAEŞ'in Arapça öğrenimini kolaylaştırma amacı güden çocuklar için geliştirdiği mobil uygulaması da dikkate değerdir. Bu uygulamada Arap alfabesinin öğretilmesinin yanı sıra silah, tank, roketatar gibi şiddet materyalleri de çocuklara tanıtılmaktadır (Farley, 2016).

Sonuç

DAEŞ günümüz teknolojisini amaçları doğrultusunda en komplike şekilde kullanan ve bu anlamda kendisinden önceki birçok terör grubundan ayrılan radikal dini temelli bir terör örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. DAEŞ'in özellikle Twitter, Facebook, Youtube, Telegram gibi web tabanlı sosyal ağlar aracılığıyla yürüttüğü aktif iletişim stratejisi, örgütün ne denli profesyonel hareket ettiğinin de kanıtı olmuştur. Bu bağlamda DAEŞ yeni medya aygıtlarının özelliklerini etkin bir biçimde propaganda ve manipülasyon aracı olarak kullanarak, yüze yakın ülkeden on binlerce kişiyi saflarına katmış, çok daha fazlasının ise kendisini tanımasını sağlamıştır. Öte yandan DAEŞ'in geniş çaplı hazırlık ve tasarım çalışmaları neti-

cesinde ortaya çıkan basılı yayınlar ve videolar, teknolojinin kullanımında örgüt içerisindeki uzmanlaşmış kişilerin varlığını da dalalet etmektedir. Sosyal medya kanalları üzerinde binlerce hesaba ve takipçiye sahip olan DAES, bu platformlarda günlük konuşulan sade bir dil kullanmış, bu sayede de takipçi sayılarını artırmaya çalışmıştır.

Twitter, Facebook, Instagram, Youtube, Telegram gibi başlıca sosyal medya mecralarında denetimin zayıf olmasından da faydalanarak etki alanını önemli ölçüde genişleten DAES, daha sonra alınan tedbirlere (hesap kapatma, askıya alma) rağmen önü alınamayan sonuçlara yol açmıştır. Dahası, DAES ile bağlantısı tespit edilen çeşitli hesapların kapatılması veya askıya alınması örgüt üyelerinin faaliyetlerini yürütmelerine engel olamamış, teknoloji-internet-sosyal medya üçgeninde uzmanlaşan örgüt üyeleri için yeni bir hesap açmak da zor olmamıştır. Aksine DAES içerisinde teknoloji ve internet kullanımında uzmanlaşan kişiler, örgüt üyelerinin tüm sosyal medya hesapları kapansa dahi, mobil uygulamalar geliştirmişler ve bu uygulamalar vasıtasıyla da her yaşta insana erişerek, DAES hakkındaki en güncel gelişmeleri bu uygulamalar aracılığıyla destekçileri ile hedef kitlelere iletmışlerdir. Dolayısıyla DAES ve benzeri radikal dini temelli terör örgütlerinin internet ve sosyal medya üzerinde yarattığı ve yaratacağı etkiler üzerinde kafa yorularak bir kontrol mekanizması kurulmalıdır. Denetim mekanizmalarının yanı sıra bir sosyal medya hesabı açan kişinin hesabını çeşitli kanallar vasıtasıyla onaylamaları (telefon numarası, e-mail, kimlik belgesi vd.) yoluna gidilmesi sahte hesapların çoğalmasını engelleyeceği gibi, bu tarz terör örgütlerinin propaganda gücünü önemli ölçüde kıracaktır. Yine de alınan ve alınması muhtemel tüm tedbirlere karşın, sosyal medyanın kontrolü zor bir mecra olması, terör örgütlerin söz konusu mecra üzerinden yapacağı propagandanın engellenmesini önemli ölçüde zorlaştırmaktadır.

Kaynakça

- Arslan, A. (2005). Türkiye’de Medya-Toplum İlişkisi ve Medyanın Profesyonellik Etiği Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*(5), 1-13.
- Avşar, Z. (2017). İnternet Çağında Medya, Terör ve Güvenlik. *TRT Akademi*, 2(3), 116-132.
- Bajekal, N. (2014). *ISIS Mass Beheading Video Took 6 Hours to Film and Multiple Takes*. Mayıs 8, 2021 tarihinde <https://time.com/3624976/isis-beheading-technology-video-trac-quilliam/> adresinden alındı
- Berger, J. M. (2014). *How ISIS Games Twitter*. Mayıs 9, 2021 tarihinde <https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/06/isis-iraq-twitter-social-media-strategy/372856/> adresinden alındı
- Boyd, D. M. (2007). Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Boz, G. (2014). *IŞİD Terör Örgütü ve Evrim Süreci – Irak El Kaidesi’nden Irak-Şam İslam Devleti’ne*. Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü.
- Bratkowski, S. (2005). Killing and Terror: The Cultural Tradition. *American Behavioral Scientist*, 48(6), 764-782.
- Cevizci, T. S. (2014). Irak Şam Devleti’nden İslam Devleti’ne Giden Süreç. *21. Yüzyıl Dergisi*(Ağustos Sayısı).
- Chaliand, G. (2016). DAEŞ Döneminde Cihatçılık. G. Chaliand, & A. Blin (Dü) içinde, *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan IŞİD’e* (B. Tanatar, Çev.). İstanbul: Nora Kitap.
- Çalağan, Ö. (2020). Terörizmin Bir Propaganda Aracı Olarak Medya ve Terör Haberciliği. *Yüksek Lisans Tezi*. Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çiftci, G., & Yetgin, D. (2016). Teröre Dayalı Krizler ve Sosyal Medya: Türkiye Örneği. *17. Ulusal Turizm Kongresi*, (s. 1506-1517). Muğla.
- Dempsey, M. P. (2017). *The Caliphate is Destroyed, But the Islamic State Lives On*. Nisan 25, 2021 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2017/11/22/the-caliphate-is-destroyed-but-the-islamic-state-lives-on/> adresinden alındı
- Duyvesteyn, I. (2004). How New Is the New Terrorism? *Studies in Conflict & Terrorism*, 27(5), 439-454.

- Erdoğan, Ş., & Deligöz, E. (2015). Irak Şam İslam Devleti (DAEŞ): Gücü ve Geleceği. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14(1), 5-37.
- Farley, H. (2016). *ISIS Launch App for Children to Teach Cubs of the Caliphate*. Mayıs 10, 2021 tarihinde <https://www.christiantoday.com/article/isis.launch.app.for.children.to.teach.cubs.of.the.caliphate/85932.htm> adresinden alındı
- Ganor, B. (2010). Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? *Policy Practice and Research*, 3(4), 287-304.
- Gençtürk, T. (2012). *Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar*. Ankara: Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi. Nisan 16, 2021 tarihinde <http://sam.baskent.edu.tr/makaleler/tgencturk/TerorUluslararası.pdf> adresinden alındı
- Global Coalition Web Page. (tarih yok). *83 Partners United in Ensuring Daesh's Enduring Defeat*. Nisan 25, 2021 tarihinde Global Coalition: <https://theglobalcoalition.org/en/> adresinden alındı
- Gökçe, O., & Demiray, U. (2006). Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü. O. Gökçe, & U. Demiray (Dü) içinde, *Medya Terör İlişkisi ya da İkilimi* (s. 11-20). İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Home Office. (tarih yok). *HOW Social Media Is Used To Encourage Travel To Syria And Iraq Briefing Note For Schools*. Nisan 20, 2021 tarihinde UK Department for Education: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/440450/How_social_media_is_used_to_encourage_travel_to_Syria_and_Iraq.pdf adresinden alındı
- İyiat, B. (2019). Orta Doğu'nun Kırmızı Jeopolitiği Bir Dini Terör Organizasyonu Olarak DAEŞ. *Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1), 63-79.
- Kalçık, T., & Altan Bayraktar, Ü. (2017). Terror Propaganda on Social Media: Daesh Terrorist Organisation. *International Journal of Business and Social Science*, 8(9), 128-137.
- Kaplan, J. (2016). Waves of Political Terrorism. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, 1-26. Nisan 24, 2021 tarihinde <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-24#acrefore-9780190228637-e-24-div1-1> adresinden alındı

- Karakaş, C. K. (2017). DAEŞ Propagandasında Yeni Medya Kullanımı. *Marmara İletişim Dergisi*(28), 33-46.
- Keskinkaya, E. (2015). Irak ve Şam İslam Devleti'nin Yeni Medya Kullanımı. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurt, S. (2019). Yeni Terörizmin Geleceğin Güvenlik Ortamına Etkileri: DAEŞ Örneği. *Gazi Akademik Bakış*, 13(25), 133-161.
- Laqueur, W. (1977). Interpretations of Terrorism: Fact, Fiction and Political Science. *Journal of Contemporary History*, 12(1), 1-42.
- Luizard, P.-J. (2016). *İŞİD Tuzağı*. (Y. Ö. Charles, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- M. Kaplan, A., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- Martin, G. (2013). *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar*. (İ. Çapçioğlu, & B. Metin, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Nacos, B. L. (2000). Accomplice or Witness? The Media's Role in Terrorism. *Current History*, 99(636), 174-178.
- Nacos, B. L. (2007). *Mass-Mediated Terrorism: The Central Role of the Media in Terrorism and Counterterrorism*. Rowman & Littlefield Publishers.
- ORSAM. (2016). *Terör Örgütleri Tarafından Sosyal Medyanın Kullanılması: İŞİD Örneği Konferansı*. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- ORSAM. (2016). *Terörün Propagandası: DAEŞ Terör Örgütü ve Konstantiniyye Dergisi*. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Perešin, A. (2007). Mass Media and Terrorism. *Medij. istraž*, 13(1), 5-22.
- Rapoport, D. C. (2002). The Four Waves of Rebel Terror and September 11. *Anthropoetics*, 8(1).
- Salihi, E., & Göksun, Y. (2018). *DEAŞ'ın Medya Stratejisi*. Ankara: SETA.
- Sandıklı, A. (2015). *Terörün Geldiği Yeni Boyut: İŞİD Örneği*. İstanbul: Bilge Adamlar Kurulu Raporu.
- Sandler, T. (2011). New Frontiers of Terrorism Research: An Introduction. *Journal of Peace Research*, 48(3), 279-286.

- Stevens, G., Agho, K., Taylor, M., L. Jones, A., Jacobs, J., Barr, M., & Raphael, B. (2011). Alert but Less Alarmed: A Pooled Analysis of Terrorism Threat Perception in Australia. *BMC Public Health*, 11, 797-808.
- Sutikno, T., Handayani, L., Stiawan, D., Agus Riyadi, M., & Subroto, I. (2016). WhatsApp, Viber and Telegram which is Best for Instant Messaging? *International Journal of Electrical and Computer Engineering (IJECE)*, 6(3).
- Şen, Y. F. (2018). Algı ve Gerçeklik Bağlamında Terörizm. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 20(1), 7-33.
- Şenol, D., Erdem, S., & Erdem, E. (2016). IŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2), 277-292.
- T. Hofmann, P., & F. Schweitzer, T. (2015). Cyber Jihad in the Service of the Islamic State (ISIS). *Strategic Assessment*, 18(1), 71-81.
- Taşdemir, F. (2020). 21.Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler. *Akademik Hassasiyetler*, 7(14), 173-213.
- Twitter. (2016). *An Update on Our Efforts to Combat Violent Extremism*. Mayıs 7, 2021 tarihinde https://blog.twitter.com/en_us/a/2016/an-update-on-our-efforts-to-combat-violent-extremism adresinden alındı
- Warrick, J. (2016). *Siyah Bayraklar – IŞİD'in Doğuşu ve Yükselişi*. (I. Tansel, Çev.) İstanbul: A7 Kitap.
- Weimann, G. (2004). *How Modern Terrorism Uses the Internet*. Washington DC: United States Institute of Peace. Nisan 20, 2021 tarihinde <https://www.usip.org/sites/default/files/sr116.pdf> adresinden alındı
- Wignell, P., Tan, S., L. O'Halloran, K., & Lange, R. (2017). A Mixed Methods Empirical Examination of Changes in Emphasis and Style in the Extremist Magazines Dabiq and Rumiya. *Perspectives on Terrorism*, 11(2), 2-20.
- Yayla, A. (1990). Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 4(1), 335-386.